

DE VIJF!

Smullen was het vroeger, met de avonturen *De vijf*, *De dolle tweeling* en *Pitty* van Enid Blyton.

In een wereld waarin ouders op de achtergrond bleven, er dolle nachtfestjes werden beleefd op de kostschool en waar altijd wel een mysterie op te lossen was. Journaliste Caroline Buijs haalt herinneringen op.

Enid Blyton. Zo spraken mijn vriendinnen en ik de naam van de schrijfster van onze lievelingsboeken uit. Blyton, want met ons Engels was het nog niet zo best gesteld. We zaten tenslotte nog maar op de lagere school toen we die boeken lezen. Nou ja, lezen? We vráten ze! *De vijf*, *De dolle tweeling* en *Pitty*. En als we ze uit hadden, begonnen we gewoon weer van voor af aan.

Ham, cake en eigengemaakte jam

Vier kinderen en een hond, dat waren 'de vijf'. In elk deeltje, Blyton schreef er eenentwintig, beleefden 'de vijf' volgens een vast stramien een avontuur. Ouders waren alleen op de achtergrond aanwezig en de vijf kwamen tijdens een vakantie áltijd iets spannends op het spoor, zoals een onverklaarbare verdwijning, een geheime tunnel, ondergrondse schuilplaatsen, verlaten treinen of een verborgen schat. Vervolgens werd het mysterie natuurlijk opgelost, maar niet vóór er in de openlucht werd gekampeerd (zo stoer vond ik dat) en er het nodige aan picknicks werd verorberd. Tijdens het lezen van een avontuur van de vijf kreeg je steenvast honger, want wat konden ze veel eten!

Ze gingen aan tafel zitten en de vier kinderen kregen er spijt van dat ze die middag zo veel brood gegeten hadden. Het was allemaal even lekker wat er op tafel stond: ham, kaas, radijs, cake, eigengemaakte jam... te veel om op te noemen. (Uit: 'De vijf en de verdwenen piloot')

Julian, Dick, Annie, George én de hond Timmy (die altijd verrassend snel aanvoelde of iemand deugde of niet) beleefden hun avonturen meestal in de buurt van Georges woonplaats, Kirrin. En George, ja dat was toch wel mijn favoriet. Want George was stoer, terwijl Annie heel stereotiep als een tutje werd neergezet (Blyton schreef de serie tussen 1943 en 1962). George was het meisje dat een jongen wilde zijn (kort haar, jongenskleren en bedreven in vele sporten) en zeer chagrijnig werd als je haar echte naam, Georgina, gebruikte:

'Ik zou ook best meewillen,' zei George onmiddellijk. 'Ik ben gek op vliegtuigen – ik weet er minstens zo veel van als jullie!' 'Maar jij bent een meisje,' zei Toby. 'Meisjes hebben helemaal geen verstand van vliegtuigen, auto's en schepen. Ik geloof echt niet dat je er veel aan zou hebben, beste Georgina!' 'Ik heet niet Georgina!' riep George woedend. (Uit: 'De vijf en de verdwenen piloot')

Waarom waren die deeltjes toch zo heerlijk om te lezen? Annemieke Dekker (42): "Ik herinner me nog een vakantie in Zweden, ik was denk ik een jaar of elf, waarbij ik elke dag een deeltje van *De vijf* las. Dat die kinderen met z'n vieren avonturen beleefden zonder ouders erbij, dat vond ik zo gaaf! Het was een bepaalde spannende wereld, waar ik wel bij wilde horen, misschien omdat mijn eigen wereld vooral bestond uit spelen met Barbies en ik zulke avonturen als van *De vijf* zelf natuurlijk nooit beleefde.

De boeken waren ook precies spannend genoeg, het werd nooit écht eng en je wist zeker: het komt goed. Zo kon je tijdens het lezen ook nog een beetje ontspannen."

Vrouw van zeshonderd miljoen

De onmiskenbaar Engelse Enid Blyton (want: waar anders zit je op kostschool en eet je bergen sandwiches?) werd in 1897 geboren en stierf in het jaar dat ik geboren werd, 1968. Schrijven kon ze vlot: ze haalde wel tienduizend woorden per dag en schreef in ruim veertig jaar het ongelooflijke aantal van bijna zeshonderd titels. Een deeltje van *De vijf*? Daar deed Enid vier dagen over. Ze werd een enorme succesauteur: er zijn inmiddels meer dan zeshonderd miljoen boeken verkocht en ze is in meer dan veertig talen vertaald – alleen Lenin en de Bijbel zijn in meer talen verschenen. Maar wie was ze? Op haar dertiende liep Enid volgens biografe Barbara Stoney een groot trauma op, wat de voedingsbodem werd voor haar latere schrijverschap: haar artistieke vader, met wie ze erg goed kon opschieten, verliet het gezin en Enid bleef achter bij haar kille moeder, die haar totaal niet begreep. Vanaf dat moment vluchtte Enid in haar rijke fantasiewereld. Ze trouwde twee keer, kreeg twee dochters, woonde vanaf 1938 in Green Hedges (een romantisch landhuis op veertig kilometer afstand van Londen) en schreef en schreef en schreef. Zo leuk als ze met haar jonge fans omging (ze organiseerde regelmatig kleine picknicks bij haar thuis ➡

'De dolle tweeling durfde dingen die ik nooit gedurfd zou hebben: 's avonds uit kostschool ontsnappen om naar het circus te gaan, of midden in de nacht gaan zwemmen'

voor jonge lezertjes, met dezelfde hoeveelheid heerlijkheden als in haar boeken), zo moeilijk was haar verhouding met haar eigen dochters (bij die picknickfeestjes waren haar eigen kinderen niet welkom). Als je de jeugdherinneringen van dochter Imogen Smallwood moet geloven, zat haar moeder eeuwig en altijd achter de type-machine, besteedde ze de zorg van haar dochters uit aan kindermeisjes en kostscholen en werd er alleen op vaste tijden aandacht aan hen geschonken.

Al tijdens haar schrijversschap kreeg Enid veel kritiek: haar boeken zouden te rolbevestigend zijn, te voorspelbaar, het vocabulaire te beperkt, soms zelfs racistisch, en haar kijk op de wereld te rooskleurig. Blytons reactie? “Ik ben niet geïnteresseerd in de kritiek van iemand boven de twaalf.” Ook mijn onderwijzer op de lagere school vond dat wij ‘goede kinderliteratuur’ moesten gaan lezen. En dat kwam er later ook heus wel van: Guus Kuijer en Jan Terlouw werden ook mijn helden, maar het was in eerste instantie Enid Blyton die zo veel leesplezier wist aan te zwengelen, dat ik elke week stond te popelen om naar de bieb te fietsen. Helma van Lierop, hoogleraar jeugdliteratuur: “Je leest niet meteen vanaf je geboorte hoogstaande kinderliteratuur, je moet je smaak ontwikkelen en daar hoort ook een fase bij waarin je graag herkenbare boeken leest. De boeken van Enid Blyton zijn serieboeken, dus het stramien is herkenbaar. Ik heb zelf heel lang de boeken van Pitty gelezen, dat vond ik in een bepaalde fase heerlijke boeken, omdat ik wist wat ik kon verwachten. De personages zijn herkenbaar en voorspelbaar, de vijanden zijn herkenbaar en voorspelbaar en je kunt je van alles voorstellen bij zo’n kostschool sfeer. Enid Blyton heeft een status die vergelijkbaar is met Francine Oomen en Carry Slee nu. Ze behoren tot de veel gelezen auteurs, maar binnen de literaire kritiek krijgen ze weinig waardering.”

Nachtfeestjes

Hoe leuk ik *De vijf* ook vond, topfavoriet bleef voor mij toch de zesdelige serie van *De dolle tweeling*. Alleen al de voorkant van die boekjes vond ik geweldig: de tweeling met vrolijke bobkapseltjes en een Franse paardenstaart, mét strik. Pat en Ann O’Sullivan beleven van alles op kostschool Clarence House en dat klonk mij als negenjarig meisje bijzonder exotisch in de oren. Alleen al de naam van de Franse lerares, Mam’zelle, was iets van heel ver weg. En de tweeling durfde dingen die ik nooit gedurfd zou hebben: ‘s avonds uit kostschool ontsnappen om naar het circus te gaan, naar het dorp vertrekken terwijl je dat uitdrukkelijk verboden was of midden in de nacht gaan zwemmen. Grote indruk maakte natuurlijk de directrice, juffrouw Theobald, niet alleen op de kostschoolmeisjes maar ook op mij:

Ze had grijs haar en een ernstig, waardig gezicht. Maar als ze glimlachte, lichtte haar hele gezicht op. ‘Van harte welkom op Clarence House, meisjes,’ zei ze. ‘Ik hoop dat we trots op jullie kunnen zijn. Doe je best voor Clarence House, en misschien zal Clarence House dan wel eens wat voor jullie kunnen doen.’ (Uit: ‘De dolle tweeling naar kostschool’)

Julliette Berkhout (48): “*De dolle tweeling* had iets avontuurlijks, omdat er geen ouders in de buurt waren. In plaats daarvan waren er een ander soort autoriteiten, met wie je spelletjes kon spelen. Die kon je bedotten en dat kon je met ouders niet doen. Met mensen die waren aangesteld om de baas over je te spelen, kon je geintjes uithalen. De karakters van de verschillende meisjes waren vrij stereotype, maar dat maakte wel dat je je gemakkelijk met een van hen kon identificeren.” Zo was van de tweeling Pat de brutaalste en Ann wat zachtaardiger. Het nichtje Alison was overduidelijk een leeghoofd en een nufje, Janet was het meisje met de scherpe tong (maar wel goudeerlijk), Bobby

zorgde voor streken in de klas (een kikker loslaten tijdens de Franse les bijvoorbeeld), Carlotta was het rusteloze, avontuurlijke meisje dat uit een echt circus afkomstig bleek en Hillary ten slotte – de klassenvertegenwoordigster – had een groot verantwoordelijkheidsgevoel (maar verraadde ondeugende meisjes nooit). Goed en fout waren duidelijk herkenbaar, maar ook als je fouten maakte, kreeg je als meisje vaak de kans die te herstellen. Zoals Bobby, die de eerste maanden op school niet veel meer doet dan keet trappen en daar door juffrouw Theobald streng op wordt aangesproken. Ze komt tot inkeer en besluit vanaf nu haar best te gaan doen:

‘Mijn lieve kind,’ zei juffrouw Theobald vriendelijk, ‘wat ben ik blij dat je deze beslissing genomen hebt. Ik ben trots op je, want ik weet dat het lang niet altijd gemakkelijk is om het goede te kiezen. En vergeet dat nou nooit meer Bobby: wees altijd eerlijk tegenover jezelf en tegenover anderen.’

En dan waren er natuurlijk de nachtfeestjes! Hoezeer mijn vriendinnetje en ik ook tijdens logeerpartijtjes ons best deden een heus eigen nachtfeestje te bouwen, die nachtfeestjes op kostschool waren niet te evenaren. Vielen wij al om elf uur uitgeput in slaap, de nachtfeestjes van de tweeling kwamen dan pas een beetje op gang. Scharrelden wij stiekem hoogstens een minizakje chips bij elkaar, de klas van Pat en Ann wist dat beter aan te pakken:

‘Gossie, we hebben pudding, chocoladetaart, sardientjes, melk in blik, ananas in blik en limonade! Wat een feest! Kom op. Laten we beginnen. Ik zal de taart aansnijden,’ zei Janet. En al gauw zat elk meisje te eten. Midden in de nacht smaakte het allemaal wel twee keer zo lekker als overdag. (Uit: ‘De dolle tweeling naar kostschool’)

Annalot Boersma (34): “Ik heb een heel duidelijke herinnering dat ik *De dolle tweeling* altijd stiekem ‘s avonds in bed las, als

De boeken van Enid Blyton zijn in meer dan veertig talen vertaald – alleen Lenin en de Bijbel zijn in meer talen verschenen

ik eigenlijk moest slapen. Dat geklier op die slaapzalen vond ik fascinerend, het beeld dat ik daar destijds bij had, kan ik zo weer oproepen. En de rol van klassenvertegenwoordigster vond ik heel interessant, dat was in de boeken altijd Hillary. Die naam ben ik echt nooit vergeten, ook omdat ik het toen zo’n rare naam vond. Als ik nu Hillary Clinton op tv voorbij zie komen, heb ik altijd nog die associatie met Hillary uit *De dolle tweeling*.”

Enid anno 2011

Maar hoe houdbaar is Enid nog? Hoe leuk het ook was om haar boeken te herlezen, ik realiseer me wel dat de lol ’m vooral in het jeugdsentiment zit. Want de rolpatronen die ze neerzet, vooral in *De vijf*, zijn toch wel hopeloos ouderwets. Meisjes doen niet meer als enige de afwas en om stoer te willen zijn, hoeft je jezelf natuurlijk niet eerst in een halve jongen te transformeren. Bij de hertaling

in 2002 is dat wel een beetje rechtgezet, vertelt Susan Sandéus (37), die alle eenentwintig deeltjes “met veel plezier” hertaalde, want *De vijf* “was toch een soort jeugdliefde.” “De hertaalde versies heb ik destijds laten lezen aan wat kinderen, en die vonden het toch weer bérespannend. Voor een bepaalde leeftijd is het blijkbaar precies de goede spanningsopbouw.” Toch is de serie, bijna tien jaar na de laatste herziene uitgave, niet meer leverbaar. Ik besluit een deeltje van *De vijf* uit te testen op mijn tienjarige zoon. “Het gaat wel heel langzaam, mam,” is zijn commentaar. “Pas op bladzijde honderd gebeurt er echt wat, tot die tijd zijn ze eigenlijk vooral aan het picknicken.” Is het na zo veel jaren dan toch uitgewerkt, de Enid Blyton-formule? Karel Berkhout, journalist bij *NRC Handelsblad* en jarenlang kinderboekenrecensent voor diezelfde krant, denkt wel te weten hoe dat komt: “In films en in games zie je steeds

meer dat er voortdurend explosies van acties zijn. Dat sluipt ook de kinderliteratuur binnen, kinderen zijn heel sterk gericht op dat korte aanloopje en dan weer een explosie. Eigenlijk is het een aaneenschakeling van pieken. Als je dat vergelijkt met *De vijf*, dan wordt de eerste helft zo’n beetje ingenomen met het neerzetten van de sfeer. Langzaam maar zeker word je daar als lezer in opgezogen en dan krijg je op een zeker moment ook wel een plotontwikkeling, maar dat is maar eenmalig – een eenmalige apotheose. En voor de rest is het gewoon: wachten. Kinderen van nu ervaren dat als saai.” Ook *De dolle tweeling* en *Pitty* zijn niet meer leverbaar, al zijn die een paar jaar geleden nog in een omnibus verschenen. Karel Berkhout: “Ik vind *De dolle tweeling* en *Pitty* eigenlijk betere boeken dan *De vijf*. De variatie is groter en de portretten van de personages zijn veel beter.” En zo is mijn hoop nu gericht op mijn zevenjarige dochter, die al weken gefascineerd is door die leuke kaftjes van *De dolle tweeling*. “Als ik negen ben, ga ik ze lezen mam!” ●

TEKST CAROLINE BUIJS MET DANK AAN ZEB HARTMAN
FOTOGRAFIE HOLLANDE HOOGTE, CORBIS